

100

CEI MAI INFLUENȚI CONDUCĂTORI MILITARI AI LUMII

Traducere: CONSTANTIN VALENTIN CLAUDIU

Lucrare îngrijită, note și revizie științifică
Dr. MIRCEA SOREANU

EDITURA ORIZONTURI

Prefață	5
1. Cyrus al II-lea cel Mare	7
2. Sun Tzu	10
3. Alexandru cel Mare	13
4. Hannibal.....	17
5. Scipio Africanul.....	21
6. Iuliu Cezar	24
7. Traian.....	27
8. Decebal	31
9. Attila Hunul	35
10. Carol cel Mare – Charlemagne	39
11. William Cuceritorul	42
12. Saladin	45
13. Richard I Inimă de Leu	48
14. Genghis-Han	51
15. Timur Lenk	55
16. Mircea cel Bătrân.....	58
17. Iancu de Hunedoara	62
18. Ioana d’Arc	66
19. Ștefan cel Mare	69
20. Fernández Gonzalo de Córdoba.....	75
21. Selim I.....	78
22. Francisco Pizarro	81
23. Hernando Cortés	84
24. Suleiman I.....	87
25. Vlad Țepeș.....	90
26. Mihai Viteazul	94
27. Johann Tserclaes von Tilly	100
28. Mauriciu de Nassau	103
29. Gustav al II-lea Adolf.....	106
30. Oliver Cromwell	110
31. Lennart Torstensson.....	114
32. Henri de La Tour d’Auvergne de Turenne	117
33. Ludovic al II-lea de Bourbon, prinț de Condé.....	121
34. Sébastien Le Prestre de Vauban	124

35. John Churchill (Duce de Marlborough).....	127
36. Eugeniu de Savoia.....	131
37. Petru cel Mare.....	134
38. Carol al XII-lea.....	138
39. Frederic cel Mare (Frederic al II-lea).....	141
40. Jean Baptiste Vaquette de Gribeauval.....	145
41. Aleksandr Vasilievici Suvorov.....	148
42. George Washington.....	151
43. Ralph Abercromby.....	155
44. Gebhard Leberecht von Blücher.....	158
45. Ludovic Alexandre Berthier.....	161
46. Horatio Nelson.....	164
47. Arthur Wellesley (Primul Duce de Wellington).....	168
48. Michel Ney.....	172
49. Napoleon I.....	175
50. José de San Martin.....	180
51. Antoine Henri Jomini.....	183
52. Karl von Clausewitz.....	187
53. Simón Bolivar.....	190
54. Winfield Scott.....	193
55. Shaka.....	197
56. Helmuth Karl Bernhard von Moltke.....	200
57. David Glasgow Farragut.....	204
58. Giuseppe Garibaldi.....	207
59. Robert Edward Lee.....	210
60. Ulysses Simpson Grant.....	214
61. Garnet Joseph Wolseley.....	218
62. Carol I.....	221
63. Alfred Thayer Mahan.....	226
64. John Arbuthnot Fisher.....	229
65. Heihachiro Togo.....	232
66. Horatio Herbert Kitchener.....	235
67. Ferdinand Foch.....	239
68. Alexandru Averescu.....	242
69. John Joseph Pershing.....	247
70. Edmund Henry H. Allenby.....	250
71. Carl Gustav Emil von Mannerheim.....	253
72. Giulio Douhet.....	256
73. Iosif Vissarionovici Stalin.....	259

74. John Frederick Charles Fuller	264
75. Douglas MacArthur	267
76. George Catlett Marshal	272
77. Mustafa Kemal Atatürk	275
78. Ion Antonescu	278
79. Alan Francis Brooke (Alanbrooke)	283
80. Isoroku Yamamoto	286
81. Chester William Nimitz	290
82. George S. Patton	293
83. H.H. Arnold	297
84. Bernard Law Montgomery	300
85. Chiang Kai-shek	304
86. Heinz Guderian	307
87. Adolf Hitler	311
88. Dwight David Eisenhower	315
89. Kurt Student	318
90. Harold Rupert Alexander	321
91. Erwin Rommel	324
92. Karl Doenitz	328
93. Tito	332
94. Omar Nelson Bradley	335
95. Mao Tzedun	338
96. Gheorgi Konstantinovici Jukov	342
97. Ivan Stepanovici Konev	345
98. Vo Nguyen Giap	348
99. Moshe Dayan	352
100. H. Norman Schwarzkopf	356

Cyrus al II-lea cel Mare

Rege persan

(cca 590–529 î.Hr.)

Cyrus cel Mare, întemeietorul Imperiului Persan, este primul lider militar influent despre care există date scrise. În secolul al VI-lea î.Hr. el a înfrânt Media, Lydia și Babilonul, unindu-le într-un singur imperiu, care se întindea de la Marea Mediterană până în India. La fel de eficient atât în administrarea domeniului propriu, cât și în campaniile de cucerire, Cyrus a pus bazele unui imperiu durabil, care a supraviețuit și prosperat timp de două secole, ajungând la rangul de putere mondială.

Este dificil să separăm mitul de realitate în privința copilăriei lui Cyrus, despre care se crede că s-ar fi născut între 600 și 585 î.Hr. Tatăl său, Cambyses I, făcea parte din dinastia Ahemenidă. Mitologia, în special scrierile lui Herodot, arată că Cyrus – pe când era copil – a fost abandonat în munți, fiind alăptat de o lupoaică, iar mai târziu a fost crescut de un păstor. Unele dintre aceste ipoteze merg până la a susține că numele persan Cyrus s-ar traduce prin „câine tânăr”.

Prima informație de încredere despre Cyrus datează din 558 î.Hr., când el a devenit șeful districtului persan Anshan, urmându-i, din câte se pare, tatălui său în această funcție. Câțiva ani mai târziu, el a declanșat rebeliunea împotriva stăpânirii Imperiului Mezilor. După un război de trei ani, Cyrus a obținut victoria, tratându-i însă cu milă pe cei înfrânți și încorporând Media în imperiul său; a preluat, apoi, multe legi din Media, precum și proceduri administrative.

Următoarea măsurare de forțe l-a opus pe Cyrus lui Cresus, regele Lydiei, din Asia Mică; acesta din urmă a invadat Persia în 546 î.Hr. După ce i-a oprit pe atacatori, tânărul rege i-a urmărit până în Lydia, angajând o bătălie decisivă pe câmpia Thymbra. Cyrus și-a dispus armata, inferioară numeric, într-un patrulator, arcașii urmând să împiedice pătrunderea lydienilor. În timp ce adversarii săi și-au dispersat forțele pentru a înconjura patrulatorul, Cyrus și cavaleria au contraatacat, lovind decisiv

formațiunile inamicului, care se aflau izolate una de alta. Ulterior, l-a urmărit pe Creso – după ce acesta a încetat lupta și s-a retras spre capitala sa Sardes (lângă Izmir, în Turcia de azi) –, pentru a-și definitiva victoria. Lui Creso i-a fost cruțată viața, iar tratamentul aplicat lidienilor înfrânți a pus capăt ostilității acestora, care, în cele din urmă, i s-au alăturat.

În 539 î.Hr., Cyrus și-a îndreptat armata spre bogatul regat dinspre est, al Babilonului. Babilonienii, nemulțumiți de propriul conducător și impresionați de tratamentul aplicat de Cyrus populațiilor cucerite, s-au predat fără luptă. Odată cu Babilonul, tot fără vărsare de sânge, au fost cucerite Palestina și Siria. Conducerea generoasă a lui Cyrus a rămas o constantă a domniei sale. Pe lângă lipsa de brutalitate față de supușii din teritoriile ocupate, Cyrus a îndreptat unele greșeli existente înainte de cuceririle sale; semnificativă a fost permisiunea acordată întoarcerii evreilor pe pământurile natale, de unde babilonienii îi deportaseră în urmă cu 50 de ani.

De acum, Imperiul Persan se întindea de la granița de est, pe fluviul Indus, cu India, înspre nord până la Lacul Aral, Marea Caspică și Marea Neagră, iar la vest, până la Marea Mediterană.

Devenise centrul politic și cultural al lumii civilizate. Cyrus, cunoscut drept „cel Mare“, și-a ales un titlu mult dorit: „rege al Babilonului, Sumerului, Akkadului și al celor patru colțuri ale lumii“.

Deși imperiul era vast, bogat, pașnic, fără amenințări din exterior, Cyrus a dorit să îl extindă. În 530 î.Hr., a pornit să-i cucerească pe masageți, un grup de triburi nomade care locuiau la est de Marea Caspică, în Asia Centrală. Persii au câștigat primele lupte din războiul ce a urmat, dar Cyrus – la numai 39 de ani – a fost ucis după un an în luptă, iar soldații săi nu au reușit să-i mai găsească trupul. Se spune că regina masageților a luat capul lui Cyrus, l-a pus într-o piele de animal pe care a umplut-o cu sânge, spunând că astfel conducătorul persan putea avea tot sângele pe care și-l dorește.

Nici moartea regelui și nici bătălia pierdută nu au amenințat Imperiul Persan. Cyrus a lăsat în urmă o armată foarte disciplinată, cu o structură de comandă bine definită, care a permis urcarea pe tron a fiului său, Cambyses al II-lea. Acesta i-a condus pe perși la victoria împotriva masageților, a recuperat trupul tatălui său și l-a adus în capitala imperiului, Pasargadae, pentru a-l înmormânta.

Cucerind mai târziu și Egiptul, Cambyses al II-lea a reușit să păstreze respectul pe care tatăl său îl impusese Greciei și celorlalți vecini pentru a menține pacea.

Cyrus și-a câștigat imperiul prin forța armelor și prin abilitatea de a-i integra pe cei înfrânți. Conform cronicilor, a fost un lider remarcabil, care știa cum să ridice moralul armatei pentru a putea înfrânge forțe mai numeroase. A arătat, de asemenea, un talent remarcabil de a guverna poporul său și pe cei cucerțiți. Tratamentul moderat aplicat celor cucerțiți și tolerarea religiilor și a obiceiurilor locale i-au transformat pe foștii săi inamici în aliați. Ca urmare, Imperiul Persan a supraviețuit și a prosperat în pace mai mult de două secole de la moartea întemeietorului său. Până la Alexandru cel Mare, nicio parte a imperiului nu a fost cucerită de vreo forță externă. Chiar și după aceea, rămășițele vastului imperiu al lui Cyrus au rămas sub influența perșilor mai bine de 12 secole.

Deși în cursul istoriei s-au edificat și alte imperii, precum cel Roman, Britanic și Chinez, care au exercitat o influență mai puternică asupra dezvoltării lumii, Imperiul Persan deține întâietatea pe scara timpului; el însă nu ar fi atins dimensiunile sale maxime – de la Marea Mediterană până la fluviul Indus, la granița cu India –, sau poate nu ar fi existat deloc, fără personalitatea și faptele lui Cyrus. Acesta a rămas peste veacuri un erou persan și un lider important al istoriei militare universale.

Sun Tzu

Scriitor chinez

(cca 400–330 î.Hr.)

În secolul al IV-lea î.Hr., Sun Tzu a scris *Ping-fa* (*Artă războiului*), lucrare clasică chineză, care este una dintre cele mai vechi compilații de teorie și strategie militară. Secole de-a rândul, scrierea de 25 000 de cuvinte, împărțită în 13 capitole, a asigurat principala doctrină pentru arta militară a chinezilor, influențând puternic și Japonia. În epoca modernă, Mao Tzedun a studiat îndeaproape recomandările prezente în carte în timpul luptei sale de preluare a controlului Chinei de către comuniști. Vo Nguyen Giap a făcut același lucru în timpul celor două războaie din Indochina. Astăzi liderii revoluționari, ca și cei ai armatelor convenționale, precum și oamenii de afaceri și industriașii caută indicații în *Artă războiului*. Pentru unii rămâne un simplu abecedar. Pentru alții este o Biblie a războiului.

Unii istorici chinezi îl plasează pe Sun Tzu în secolul al VI-lea î.Hr., dar conținutul *Artei războiului* pare mai credibil să fi aparținut secolului al IV-lea î.Hr. Există unele dovezi că Sun Tzu a luptat în armata regelui statului Wu, iar numele său apare în documente ca liderul militar care a ocupat Chu`u, capitala statului Ying. În alte relatări, Sun Tzu este creditat cu victoria asupra statele Chi`i și Chin din nordul Chinei. Una dintre cele mai cunoscute povestiri este aceea în care Sun Tzu a folosit câteva sute de concubine ale regelui Wu ca „soldați“, pentru a-i arăta acestuia manevrele și mișcările ce trebuiau făcute de militari.

Câteva secole după prezentarea ei, chinezii și apoi mongolii au studiat și au urmat conținutul *Artei războiului*. Prima traducere completă a celor 13 capitole în japoneză a fost făcută pe la 760, dar există dovezi certe care atestă că măcar puține fragmente din *Artă războiului* au apărut în Japonia cu multe secole în urmă. *Artă războiului* nu a intrat în atenția Occidentului până în 1722, când un misionar iezuit la Pekin, părintele

J.J.M. Arnot, a tradus-o și a publicat-o la Paris. Traducerea a fost retipărită în 1782, într-o antologie pe care iubitorul de carte Napoleon I probabil a studiat-o. Traduceri în rusă, germană și engleză au fost făcute în secolul următor. Astăzi, din cele șase traduceri în limba engleză, cea care atrage cea mai mare audiență este cea a lui Samuel B. Griffith, din 1963, o versiune extinsă a tezei sale de la Universitatea din Oxford, din 1960.

Războiul, departe de a fi o știință exactă, neagă regulile definitive și indicațiile, putând fi cu greu adaptat ca disciplină de studiu. Cu toate acestea, *Arta războiului* este o atestare a celui dintâi efort de a asigura o gândire rațională pe care să se bazeze planificarea și conducerea luptei. Cele mai multe dintre îndrumările lui Sun Tzu par a fi extrem de simple; chiar și așa, sute de ani de conflicte demonstrează că principiile fundamentale sunt încălcate în mod repetat.

Cele două teme de bază ale *Artei războiului* sunt pregătirea unei defensive adecvate, capabile să respingă orice atac și căutarea căilor de a înfrânge adversarul. Un aspect important pentru cel de-al doilea obiectiv enunțat, probabil cel mai greu de realizat, este acela de a găsi metode pentru a învinge inamicul fără a purta în realitate vreo luptă. Griffith scrie în prefața traducerii sale că Sun Tzu credea „că un strateg capabil ar trebui să poată învinge armata dușmanului fără a o angaja în luptă, să-i ocupe orașele fără a le asedia și să-i distrugă statul fără a însângera săbiile“.

După Sun Tzu puterea militară este ultima resursă. Înainte de începerea luptei, trebuie să se încerce și alte tactici, precum răspândirea de zvonuri în tabăra adversă, mituirea și influențarea liderilor opoziției și orice metode pentru a scădea moralul și capacitatea de luptă. Sun Tzu a susținut recunoașterea detaliată și strângerea de informații despre inamic și teren înainte de începerea luptei. A mai scris că „nicio țară nu a beneficiat vreodată de pe urma unui război prelungit“, susținând ofensiva rapidă și decisivă.

Cele mai citate axiome din *Arta războiului* sunt „Cunoaște dușmanul, cunoaște-te pe tine și victoria va fi inevitabilă“ și „Evită puterea, atacă slăbiciunea“. Analiza sa asupra comandanților de succes este, de asemenea, simplă: „Se apără când puterea nu este adecvată și se atacă atunci când puterea abundă“.

Deși Sun Tzu a scris textul original ca un ghid de operațiuni convenționale, progresele realizate în secolul al XX-lea au dat multă credibilitate *Artei războiului* ca manual al războiului de gherilă. Mao în China și Giap în Vietnam l-au studiat pe Sun Tzu; vânzările traducerii lui

Griffith, în SUA, au luat avânt în timpul războiului din Vietnam. Istoricul militar englez B.H. Liddell Hart, în *Cuvântul-înainte* la traducerea lui Griffith scria: „Dintre toți gânditorii militari din trecut, doar Clausewitz este comparabil, dar chiar și el este «demodat» față de Sun Tzu... Sun Tzu are o viziune mai limpede, mai profundă și o prospețime veșnică”.

Cele 13 capitole ale lui Sun Tzu – „Evaluări“, „Conducerea războiului“, „Strategia ofensivă“, „Dispuneri“, „Energia“, „Puncte slabe și puncte tari“, „Manevra“, „Cele nouă variabile“, „Marșuri“, „Terenul“, „Cele nouă feluri de teren“, „Atac prin foc“, „Folosirea agenților secreți“ – continuă să asigure un rezumat eficient pentru orice studiu privind derutanta artă militară. Studiul lui Sun Tzu a fost primul de acest fel, fiind în mod surprinzător cel puțin la fel de bun sau chiar mai bun decât oricare dintre cele ce au urmat. *Arta războiului* este simplă, ușor de citit și potrivită pentru pregătirea oricărui militar sau ranița unui soldat.

După cum a spus și Liddell Hart, deși Sun Tzu este mai actual și mai proaspăt decât Clausewitz, cel din urmă, cu orientarea sa europeană, a avut o influență mai mare decât Sun Tzu sau Antoine Henri Jomini asupra istoriei militare. Niciunul dintre cei trei nu a avut o contribuție personală importantă pe câmpul de luptă, și, totuși, toți trei au lăsat ca moștenire o influență mai îndelungată decât mulți comandanți ai unor mari bătălii.

Alexandru cel Mare

Cuceritor macedonean

(356–323 î.Hr.)

Alexandru cel Mare nu a pierdut nicio bătălie în 11 ani de confruntări cu forțe superioare numeric. Fiind primul comandant al unei armate care a încercat să cucerească lumea cunoscută la acea dată, Alexandru a reușit să combine acțiunile infanteriei, cavaleriei și trupelor de geniu – cu sprijinul logisticii și al spionajului – într-o manieră care nu mai fusese văzută sau experimentată până atunci. Prin eforturile sale de a uni Estul cu Vestul, a schimbat lumea, introducând practicile politice, militare și economice grecești în toate teritoriile cucerite de el.

Alexandru s-a născut în anul 356 î.Hr. în Macedonia, ca fiu al regelui Filip al II-lea și al reginei Olympia. A primit în copilărie o educație completă, inclusiv prin prelegerile cunoscutului filosof Aristotel. Tatăl său l-a inițiat în arta militară și Alexandru și-a condus prima dată trupele în luptă la vârsta de 16 ani. Doi ani mai târziu, în 338 î.Hr., a comandat o mare parte a armatei tatălui său care a câștigat bătălia de la Chaeronea, prin care Macedonia și-a impus hegemonia asupra Greciei.

Regele Filip a fost omorât de o gardă de corp care-i purta pică, în timp ce plănuia o invazie în Asia Mică, având ca scop cucerirea Imperiului Persan. La 20 de ani, Alexandru a preluat tronul tatălui său și imediat l-a executat pe asasin și pe cei care i s-au opus.

Odată cu tronul, Alexandru a moștenit o armată de veterani foarte bine antrenați și disciplinați, organizați în unități de lăncieri, înarmați cu „sarise“, arme de două ori mai lungi decât lăncile obișnuite (aproximativ 4,27 m). Aceste unități erau sprijinite de infanteria ușoară și de trupele sale de cavalerie, ce loveau flancurile sau exploatau breșele create în apărarea inamicului de către falangă. Formațiuni de geniști, capabile să asambleze rapid catapulte și alte mașini de război, sprijineau forțele principale.

La puțin timp după moartea lui Filip, Alexandru a mobilizat o armată alcătuită din 30 000 de lăncieri, infanteriști și geniști și 5 000 de călăreți pentru a pune în aplicare planul tatălui său de a cuceri Asia Mică. Singurul obstacol consta în superioritatea navală a perșilor; ca urmare, Alexandru – care nu avea o flotă militară importantă – a neutralizat rapid superioritatea inamicului, atacându-i dinspre uscat porturile și distrugându-i bazele flotei.

Pe măsură ce înainta de-a lungul litoralului Mării Mediterane, Alexandru a întâmpinat o rezistență minimă până la râul Granicus, unde în 334 î.Hr. a înfruntat primele forțe persane mai numeroase. Având câteva mii de soldați mai puțin, Alexandru a traversat râul fără a fi descoperit și a lansat prin surprindere un atac puternic, obținând rapid victoria fără a pierde decât ceva mai mult de 100 de militari.

Armata lui Alexandru s-a îndreptat, fără a întâmpina vreo rezistență, spre sud, ajungând la Issus, aflat în nord-estul Siriei de astăzi. Acolo, îl aștepta principala armată persană condusă de regele Darius al III-lea, cu efective de trei ori mai numeroase, iar după unele păreri, chiar de zece ori. Tânărul macedonean a ordonat din nou atacul. Falangele sale nu au reușit la început să străpungă linia de front a persanilor, care erau net superiori numeric, iar cavaleria a eșuat în încercarea de a lovi flancurile. Când soarta bătăliei era periclitată, Alexandru și-a reunit trupele și a condus un atac direct asupra sectorului în care se afla regele Darius. Apărarea persană a cedat sub lovitura șarjei puternice de cavalerie, forțându-l pe Darius să se retragă precipitat, urmat de ostașii săi.

Părăsind câmpul de luptă în grabă, Darius și soldații săi au lăsat în urmă mama, soția și copiii monarhului. Alexandru – care anterior trecuse prin sabie mai multe localități ce i-au rezistat – a recurs la un artificiu politic menit a-i câștiga pe foștii inamici. Astfel, a ordonat ca familia regelui Darius să fie tratată conform statutului acesteia, iar soldaților persani și mercenarilor capturați le-a acordat șansa să se alăture armatei sale în loc de-a fi executați.

În anul următor, Alexandru a asediat timp de șapte luni portul Tyr, pe litoralul actual al statului Israel¹, și a construit un drum de pământ peste canalul de apă care apăra orașul. Odată luat cu asalt Tyrul, s-a îndreptat spre sud pentru a cuceri Gaza, apoi a ocupat Egiptul. La sfârșitul anului 332 î.Hr., a înființat orașul Alexandria, la vărsarea Nilului, oraș care a devenit curând centrul comercial, științific și literar al lumii elene.

¹ De fapt, în Liban. (n. red.)

După o vizită la marile temple egiptene, Alexandru a ajuns să creadă că este de origine divină. Trupele sale, care îl idolatrizau pentru capacitățile de conducător și pentru curajul extraordinar cu care se avânta în mijlocul celei mai grele bătălii, păreau să aibă unele dubii cu privire la originea divină a comandantului lor.

În 331 î.Hr., Alexandru a declanșat ofensiva și a trecut peste fluviile Tigr și Eufrat. La 1 octombrie 331 î.Hr. (dată ce a coincis cu o eclipsă de lună), Alexandru a înfrânt din nou o armată persană mult mai numeroasă decât a sa. În scurt timp, a cucerit Persepolis, capitala Imperiului Persan, și a capturat tezaurul regal. La sfârșitul lui 330 î.Hr., controla întreaga Asie Mică și Persia².

În mai puțin de cinci ani, crease cel mai vast imperiu din istorie și îndeplinise toate obiectivele tatălui său, însă el nu era mulțumit. În următorii 3 ani, Alexandru a invadat Afganistanul, Asia Centrală și nordul Indiei. În timpul campaniei, Alexandru nu a pierdut nicio bătălie, nici chiar pe cea împotriva regelui indian Porus, care, în confruntarea de la râul Hydaspes, a folosit mai mult de 200 de elefanți de luptă.

Înainte de Alexandru, planificarea militară și strategia erau aproape necunoscute. Tacticele pe câmpul de luptă erau doar, cel mult, într-o stare incipientă, victoria fiind de obicei de partea armatei mai numeroase și mai bine echipate. El a introdus manevrele tactice de învăluire a inamicului și coordonarea între infanterie și cavalerie; de asemenea, a integrat forțele navale planurilor sale strategice și a început construirea unor vase mai performante, culminând cu marile galere, care au dominat războaiele navale multe secole după aceea.

Înainte de Alexandru, arta militară semăna mai mult cu o luptă de stradă. După Alexandru, se compara cu o substanțială, cu toate că lipsită de repetiție, producție de artă dramatică.

Alexandru a vrut să-și continue înaintarea după ce l-a înfrânt pe Porus, dar oastea sa, extenuată de opt ani de lupte, a insistat să se întoarcă acasă. Tânărul rege a fost de acord în cele din urmă. La întoarcere, Alexandru a lăsat teritoriile cucerite sub autoritatea oamenilor săi, dar și a foștilor inamici, în care căpătase încredere. În armată au fost încadrați militari persani, care au fost instruiți în tactica macedoneană. Pentru ca unitatea dintre Est și Vest să se cimenteze, Alexandru a căsătorit 10 000 dintre ofițerii și ostașii săi cu femei persane. Chiar Alexandru s-a însurat cu o persană.

² De asemenea, Siria, Fenicia, Iudeea și Egiptul. (n. red.)

Alexandru nu a mai ajuns pe plaiurile natale. Pe drum, el s-a îmbolnăvit și, în ciuda invocatei sale origini divine, a murit la 33 de ani, în Babilon, în 323 î.Hr., de o boală ce se pare că ar fi fost malarie.

Poate datorită faptului că se credea nemuritor, Alexandru nu s-a îngrijit să lase, ori să numească vreun succesor la tron³. Unicul său scop a fost acela de a-și lăsa imperiul în mâinile „celui mai puternic“. Din păcate, nimeni nu a fost la fel de puternic ca el. După un an, imperiul și armata sa s-au separat în mai multe tabere războinice; astfel, imperiul lui Alexandru și-a încetat existența.

Alexandru a schimbat lumea grație spiritului său organizatoric și a aptitudinilor sale strategice, prin inovații tactice și curaj personal. A reușit să stabilească relații între Est și Vest și să răspândească civilizația greacă pe suprafețele vaste pe care le-a cucerit, unde a fondat mai mult de 20 de noi orașe, care au devenit curând importante centre culturale și comerciale la nivel regional. Dezvoltarea de către Alexandru a tacticilor ofensive și a artei asediului a reprezentat modele pentru anii ce au urmat, iar realizările sale au stabilit standardele pentru crearea viitoarelor mari imperii, respectiv Imperiul Roman și, mai târziu, cel al lui Napoleon I.

³ Totuși, a avut un fiu de la soția sa persană. Amândoi au fost curând asasinați. (n. red.)